

ANADOLUDA “HASIR DOKUMA VE SEPET” KULLANIMINA İLİŞKİN ESKİ BİR ÖRNEK; ÇATALHÖYÜK (VE GÜNÜMÜZDE GÖRÜLEN UZANTILARI)*

Zuhal TÜRKTAŞ*

ÖZET

Bitkisel dokumacılık, tarihten bu yana hammaddenin yaygın olarak bulunduğu durgun su kaynaklarının etrafındaki yerleşimlerde varlığını sürdürmüş bir el sanatıdır. Tarihi belgelerin birçoğu, geçmiş tarihlerde, gerek ev kullanım eşyası, gerekse kabir hasırı gibi gelenekler doğrultusunda kullanılan çeşitli ürünlerin, Anadolu'da Göller Bölgesi'nde önemli bir yeri olduğunu göstermektedir. M.Ö. 9000 yıl önce kurulduğu bilinen Çatalhöyük de Göller Bölgesi sınırlarında yer alan bir yerleşkedir. Anadolu'da bugün bataklık alanlarda varlığını sürdüren el sanatlarından bir tanesi hasır dokumacılığıdır. Uzmanlar tekstil dokumaların en eskisinin kesinlikle sepet örücülüğü ve hasır dokumacılığı olduğu konusunda birleşmektedirler. Atalarına güçlü bir bağla bağlı olduklarını gösterecek şekilde, evlerinin taban kısımlarına gömülen Çatalhöyük insanları ise, bazı ölülerini dar mezarlara koymadan önce, sepetlere yerleştirmiş, ya da kimi zaman hasıra sarmış, bazılarını ise lif şeritlerle bağlayarak gömmeyi uygun görmüştür. Aynı bölge insanları ölülerini hasırlarla defnetmenin yanında bitkisel dokumaları ve sepetleri günlük hayatın çeşitli aşamalarında da kullanmıştır. Çalışmada hasır dokuma ve sepetlerin günlük kullanımına ve ölü gömme adetleri çerçevesinde kullanımına değinilmiş ve Çatalhöyük örnekleri hammadde, teknik desen ve kullanım özelliği bakımından günümüz örnekleri ile karşılaştırılmıştır. Çatalhöyükte mezar odalarında ele geçirilen diğer el sanatı ürünleri ve takıların malzeme, teknik ve desen özelliklerinin de Anadolu da günümüz uygulamalarında benzerlik gösterebileceği düşünülmektedir. Bunların dikkate alınması gerekliliği ile çalışmanın diğer araştırmalara kaynak oluşturması temennimizdir.

Anahtar Sözcükler: Çatalhöyük, Hasır Dokuma, Bataklık Sazı, Sepet Örgü.

IN ANATOLIA USE OF THE “MAT WEAVING AND BASKET” THE OLDEST EXAMPLE AT; ÇATALHÖYÜK (AND SEEN EXTENSIONS ON TODAY)

ABSTRACT

Rush matting is a handicraft which has survived from historical times up to now in settlements around slack water resources where the raw material is found abundantly. Many historical documents indicate that various materials used to make both objects used at homes and as a part of tradition like grave mat have an important place in the Lakes Region in Anatolia. Çatalhöyük which is known to have been founded 9000 B.C. is a settlement in the Lakes Region. One of the handicrafts which are still being engaged in swamp areas in Anatolia is mat weaving. Experts agree that the mother of textile weaving is absolutely basket weaving and mat weaving. Besides burying their deceased with mat weavings, people of the same region used herbal weavings and baskets as a part of their daily life. This study mentions the use of mat weavings and baskets in burial rituals and samples from Çatalhöyük that compare with the current samples in terms of material, technique, design and usage properties. It is also considered that other handicraft samples and accessories found in Çatalhöyük sepulchers can be similar to those used in Anatolia today in terms of material, technique and design characteristics. It is hoped that this study will be source of inspiration for further studies.

Keywords: Çatalhöyük, Mat Weaving, Swamp Reed, Basket Weaving.

Giriş: Bitkisel dokumacılık, tarihten bu yana hammaddenin yaygın olarak bulunduğu durgun su kaynaklarının etrafındaki yerleşimlerde varlığını sürdürmüş bir el sanatıdır. Türkiye'de ve Dünyada bu dokumaların kullanımına en çok sulak bölgelerde rastlanmıştır. Tarihi belgelerin birçoğu, geçmiş tarihlerde, gerek ev kullanım eşyası, gerekse kabir hasırı gibi gelenekler doğrultusunda kullanılan çeşitli ürünlerin, özellikle Anadolu'da göller bölgesi'nde önemli bir yeri olduğunu göstermektedir. M. Ö. 9000 yıl önce kurulduğu bilinen Çatalhöyük de göller bölgesi sınırlarında yer alan bir yerleşkedir. Anadolu'da bugün bataklık alanlarda varlığını sürdüren el sanatlarından bir tanesi hasır dokumacılığıdır. Hasırın çözgüsü ve atkısı bitkisel hammaddeden oluşmaktadır. Arkeolog ve etnologların ulaştığı çeşitli veriler, dokumanın en eski köklerinin Mezolitik çağdan kalma olduğu yönündedir. Uzmanlar tekstil dokumaların en eskisinin kesinlikle sepet örücülüğü ve hasır dokumacılığı olduğu konusunda birleşmektedirler. Dünyanın birçok bölgesinde buzullar eriyip sular çekilmeye başlayınca yaşam kültürlerinde de sonsuz değişiklikler meydana gelmeye başlamıştır. Neolitik çağdaki bu gelişme yavaş, yavaş ev içindeki basit kullanım eşyalarında da kendini göstermiştir. Bunun sonucunda insanlar ilk yer yaygısı olarak kullanacakları dokuma hasırları çeşitli teknikler kullanarak üretmişlerdir. Bitki kökleri, hasır otu (saz), palmye yaprakları ve bu işler için elverişli çok sayıda ot ve kamışlardan muhtelif kullanım eşyası üretmeye başlamışlardır. Yer yaygılarından sonra ise çeşitli kullanım alanları bulunan muhtelif sepetler farklı teknikler kullanılarak yapılmaya başlanmıştır. Ürünlerin malzemeleri kullanılacağı yere göre seçilmiş ve çeşitli

* Bu çalışma, Akdeniz Üniversitesi G.S.F. Moda ve Tekstil Tasarımı Bölümü tarafından 08-10 Ekim 2012 tarihleri arasında düzenlenen “1. Uluslar arası Moda ve Tekstil Tasarımı Sempozyumu”nda bildiri olarak sunulmuştur.

* Yrd. Doç., Selçuk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, zbezirci@selcuk.edu.tr.

yapım tekniklerinin ortaya çıkması söz konusu olmuştur (Broudy, 1979). Eski tarihlerden bu yana Anadolu'nun hammadde bulunan her yöresinde bir el sanatı niteliğinde yapılan hasır dokumalar, günlük ihtiyacı karşılamak üzere kullanılacak yere uygun biçimde çeşitli şekillerde tasarlanmıştır. Yörelere göre değişiklik gösteren yer yaygıları gerek teknik, gerekse kullanılan hammadde açısından da çeşitlilik göstermektedir. Anadolu'da eski tarihlerde bugünkü amacına uygun biçimde kullanıldığı gibi gelenekler doğrultusunda ölü gömerken de tabut ya da kefen yerine de kullanılmıştır. Tarihin eski dönemlerinden beri birçok etnik grup ölüsünü hasırı ile birlikte defnetmeyi uygun görmüştür. Zulular, ölülerinin mezarlarına, giyim eşyalarını, uyku için gerekli örtülerini ve hasırlarını, bırakırlardı. Aynı durum çok daha çeşitli eşya ile Eweler'de de görülmüştür (Özgüç, 1948). Atalarına güçlü bir bağla bağlı olduklarını gösterecek şekilde, evlerinin taban kısımlarına gömülen Çatalhöyük insanları ise, bazı ölülerini dar mezarlara koymadan önce, sepetlere yerleştirmiş, ya da kimi zaman hasıra, kimi zamanda kumaşa sarmış, bazılarını ise lif şeritlerle ya da iple bağlayarak gömmeyi uygun görmüştür. Tarihteki bu gelişmelere uygun olarak bugün Anadolu'nun bazı kesimlerinde gelenekler doğrultusunda ölü gömme adetleri içinde yer alan hasır dokumalar, özellikle göller bölgesi'nde yer alan Beyşehir ve köylerinde de (Yeşiltaş) bu kullanım amacından dolayı dikkat çekicidir.

Çatalhöyük Yerleşkesi ve Buluntular: Çatalhöyük, Konya'nın Çumra İlçesi'nin 10 km. doğusunda yer alan ve ilk kez 1958 yılında J. Mellaart tarafından ziyaret edilmiş, 1961–1963 ve 1965 yıllarında da kazısı yapılmış bir yerleşimdir. Yüksek tepenin batı yamacında yapılan araştırmalar neticesinde, 13 yapı katı açığa çıkarılmıştır. Çatalhöyük'teki yerleşimin, şehirciliğin en iyi bilinen dönemi 7. ve 11. katlardadır. Dörtgen duvarlı evlerin duvarları birbirine bitişiktir. Ortak duvar yoktur, her evin kendi büstakal duvarı vardır. Evler ayrı, ayrı planlanmış ve ihtiyaç duyulunca yanına başka bir ev yapılmıştır. Merdivenle üstten girilen evlerin iki odası vardır. Fırının da bulunduğu ışıklı ana odanın yemek pişirmek sepet örmek, alet ve çanak çömlek üretmek için kullanıldığı düşünülmektedir (Şekil 1).

Şekil 1: Evlerin tavan kısımlarında kullanılan bitkisel malzeme (ilüstrasyon) (İnternet 5). **Şekil 2:** Evlerin tavan kısımlarında kullanılan bitkisel malzeme (2008). **Şekil 3:** Egyptian yere paralel dokuma tezgâhı ve dokumaya hazırlık işlemlerini anlatan kompozisyon (New York Metropolitan müzesi) (Sarita,1986). **Şekil 4:** M.Ö. 6000 Mutfak depolama bölümü (Drawn By Kathryn Killackey) (Hoder,2005, s:115). **Şekil 5:** (M.Ö. 6000) Kaynatma kapları (Drawn By John G. Swogger), (Hodder,2005, s:119).

Yakın bölgedeki bugünün evlerinde bataklık hammaddelerinin ev girişindeki (seki) kullanım biçimi Çatalhöyük evleri ile benzerlik göstermektedir (Şekil 2). Neolitik dönemde Konya ovasının görünümü bu günkünden farklıydı. Yerleşim alanı, Toros Dağlarından başlayıp Konya ovasına kadar ulaşan Çarşamba nehrinin kenarında kurulmuştu. Yerleşim alanı ve nehrin etrafında bulunan bataklık alanlar periodik olarak sular altında kalırdı. Çatalhöyük'te yerleşen insanlar, bu bataklık alanlardan yakacak için odun, saz, ot, balık ve kuş yumurtaları elde ediyorlardı. Bu bataklık arazilerin ilerisinde, ova daha kuru bir yapıya sahipti. Çatalhöyükte mutfak araçları arasında kullanılan en önemli araçlardan bir tanesi sepetlerdir. Sepetlerin çok amaçlı olarak kullanımının yanında kavurma işleminde de kullanıldığı kaynaklardan öğrenilmektedir. Bu amaçla sepetler içine yerleştirilen tahılların arasına konulan kızgın kil topraklar kullanılarak ısıtma işleminin gerçekleştirildiği bilinmektedir.

Araştırma Bulguları ve Tartışma- Çatalhöyükte Kullanılan (Çeşitli Amaçlarla ve Ölü Gömme İşleminde) Sepet ve Hasır Dokumalar: Çatalhöyük te çalışmalarını uzun yıllar sürdüren James Millaart ve ekibi 1962 yılında, çalışmaları esnasında 6. seviyede palaeobotonists Hans Helbaek ile birlikte kömürleşmiş çeşitli tekstil kalıntılarına rastlanmıştır (Barber, 1990). Bu kalıntıların mikroskop altında analizleri yapıldığında bitkisel kaynaklı hammaddeler kullanılarak üretildikleri ortaya çıkmıştır. Ketan dokuma bezlerin de olduğu kalıntılar arasında bitkisel kaynaklı sepet ve hasır dokuma parçaları elde edilmiştir. Dünyadaki arkeolojik siteler içerisinde, Çatalhöyükte yaşamış insanların ilk uğraşları olan sepet üretimi tespit edilinceye kadar, sepet kullanımına dair başka bir kanıt yoktur. Sarmal teknikle üretilen sepetler, dünyanın ikinci en eski kenti olarak bilinen ve M.Ö. 6250 yılında kurulan Çatalhöyükte keşfedilmiştir (Sentine, 2001). En eski sepet ve küfe kalıntısına M.Ö. 6500 yıllarında Çatalhöyükte rastlanmıştır (İnternet 5). Çatalhöyükte özellikle sepet işçiliği kalıntıları fitolit şeklinde, in-situ baskılarda ve bazı kil objeler üzerindeki baskılarda görülebilmektedir. Kalıntıların çoğunu tabandan başlayarak spiral şeklinde ilerleyerek yapılan sepetler veya hasırlar oluşturmaktadır, ama bazı örgü şeklinde yapılmış kalıntılar da ele geçmiştir. Bu keşiflerin çoğu Çatalhöyük insanların duvarlara resmettikleri günlük hayattan sahneler ile açığa çıkmaktadır. Çatalhöyük'te duvar resimleri incelendiğinde görülen bazı şekiller ölü gömme biçimleri ile ilgili bazı gerçekleri ortaya koymaktadır. Ayrıca, duvar resimlerinde, ölülerin gömüldüğü sepetlere benzer şekillerin resmedildiği gözlenmektedir. Buluntulara göre akbaba tarafından et kısmı yenerek temizlenen kemikler, ölü yakınlarının resmedilerek hasırlardan yapılmış bir örtüye sarılarak ev içindeki şekillerin altına gömülmüştür. Şekiller altında yapılan araştırmalarda çok sayıda iskelet ortaya çıkarılmıştır. Bazı durumlarda kırmızı boya ile kaplanmış ve sepet içine yerleştirilmiş gömülere rastlanmıştır. Ölü gömmede kullanılan bu sepet ve dokumaların zirai hammaddelerin çok yetiştiği bu bölgede ev kullanım eşyası ya da yer yaygısı olarak dokunmuş olduğu sanılmaktadır. Günümüzdeki örneklerle teknik ve desen açısından bir farklığa rastlanmaması, bu dokumaların kullanım amacı ne olursa olsun, dokuma ve örme özelliklerinin değişmediğini göstermiştir.

Dokumalarda Kullanılan Hammadde: Çatalhöyük, Çarşamba nehrinin kıyısına kurulmuş olmasından dolayı bataklık alanların fazla olduğu bir bölgedir. Bataklık alanlarda kargı kamışı ve kofanın yanında çoğunlukla kendiliğinden yetişen bataklık sazının dokuma hammaddesi olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Bu hammaddelerden özellikle yer yaygularının ve ölülerin sarıldığı hasırların yapımına uygun, yumuşak ve kolay şekil alabilir özellikteki bataklık sazının daha çok yetiştiği sanılmaktadır. Ayrıca buğday saplarının görüldüğü düşünülen sepetler, bölgede buğday yetiştirildiğini ve tarımdan arta kalan sapların el işçiliğinde kullanıldığını göstermektedir.

Tezgâh Tipi: Çatalhöyük e ait buluntularda yer alan hasır dokumalara bakıldığında, ilkel yer tezgâhlarında dokunduğu düşünülmektedir. Tezgâhların genellikle ahşaptır ve teknik aksamaları dokuyucunun kendisi tarafından ilkel yöntemlerle oluşturulmuş olabilir. Duvar resimlerinde Çatalhöyükte hasır dokuyan bir kişiye benzeyen bir kompozisyon yer almaktadır. Ayrıca bugün New York Metropolitan Museum of Art'da bulunan bir kompozisyon dikkat çekicidir. El Gizza yakınlarındaki Meketre mezarlarında bulunan 11. Krallığa ait Egiptian buluntuları arasında görülen dokuma çarşısını anlatan bu kompozisyonda, ahşap, yere paralel dokuma tezgâh yapısının Çatalhöyükte kullanılan tezgâh tipleri ile benzerlik gösterebileceği düşünülmektedir (Şekil 3). Bitkisel kaynaklı dokumaların da buna benzer tezgâhlarda dokunduğu düşünülmektedir. Ayrıca bazı örneklerde yere çakılan ahşap kazıklara bağlanan çözümler yardımıyla dokuma yapıldığı görülmektedir. İlkel paralel tezgâh tipindeki bu tezgâh türü bugün Anadolu'nun birçok yerleşiminde dar enli ve çözgü yüzlü dokumaların yapımında hala kullanılmaktadır. Sepetlerin teknikleri incelendiğinde ise tezgâh kullanılmaksızın, basit el araçları yardımıyla elde örüldüğü görülmektedir. Bu bilgiler, duvar resimlerindeki şekiller ve az sayıdaki tekstil kalıntısı ışığında verilmektedir.

Dokuma Özellikleri (Teknik, Desen): Çatalhöyük'te bulunan hasır dokumaların, tezgâhın ilkel olmasından ve desen bilincinin gelişmemiş olmasından dolayı hammaddenin kendi rengine bağlı kalınacak şekilde tek renk ve desensiz olarak bezağı tekniğinde ve sepet örgü özelliği gösterecek teknikler kullanılarak dokunduğu görülmüştür. Bazı Çatalhöyük dokuma örneklerinin çok geniş enli oldukları söylenemez. Karbonizasyondan dolayı çok kırılğan olduklarından, açıldığı ve 7-15 cm genişliğinde dar tipli olarak dokundukları görülmektedir.

Dokumaların Ebatları Kullanım Biçimi: Hasır dokumaların genellikle çok amaçlı yer sergisi olarak dokunduğu ve ev içinde pek çok ihtiyacı giderdiği düşünülmektedir. Ancak ölü gömme ihtiyacı doğduğunda aynı ürünlerin bu amaçla da kullanıldığı sanılmaktadır. Özellikle sepet olarak dokunan ürünlerin mutfakta kullanıldığı bilinmektedir (Foto 4, 5). Ürünlerin tam ebatlarının saptanamamasının yanında tezgâh ölçülerinin ve hammadde özelliklerinin el verdiği ölçülerde yaklaşık 100x150 cm ebatlarında dokunmuş olabileceği düşünülmektedir. Sepetlerin ise günlük kullanımda yer bulmalarından dolayı çeşitli boylarda olduğu sanılmakta, özellikle çocuk mezarlarında bulunan ölü sepetlerinin ebatlarının daha büyük olduğu düşünülmektedir.

Değerlendirme ve Sonuç: Çatalhöyük'te çoğunlukla kendiliğinden yetişen bataklık sazının ve buğday saplarının dokuma ve örme hammaddesi olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Karbonlaşmış halde bulunan bazı hasır parçaları bitkisel hammaddeler ile dokunduklarını göstermektedir. Hammadde açısından bakıldığında her iki bölgede de aynı tür hammaddenin benzer amaçlarla kullanıldığı dikkati çekmektedir. Bataklık sazının değerlendirilme koşulları, kabir hasırlarını yumuşak bir dokuma olması gerekliliği ile uyum sağladığından özellikle bu tür ürünlerin yapımında bataklık sazı kullanıldığı görülmektedir. Bu her iki bölge açısından ortak bir özelliktir.

Gerek günümüze ulaşmış dokuma parçaları incelendiğinde gerekse duvar resimleri incelendiğinde Çatalhöyük'te dokunan ve kullanılan hasır dokumaların ebatlarının genellikle dar enli ve uzun boylu olduğu düşünülmektedir. Tezgâhlar evlerin kapı önlerine sezonluk olarak yaz aylarında kurularak üretimi sağlamakta ve kış aylarında yakılarak depolama sorunu yaratmaktadır. Anadolu da Göller Bölgesindeki bazı yerleşimler incelendiğinde ise kullanılan tezgâhın Çatalhöyük ile benzerlik gösterdiği görülmektedir. Akşehir ve Beyşehir çevresinde ise dokuyucunun ahşap malzeme kullanarak oluşturduğu tezgâhlar sezonluk olarak kullanılmakta ancak tezgâh tipi farklılık göstermektedir. Dokumaların teknik ve desen özelliklerine bakıldığında özellikle kabir hasırı olarak dokunan ürünlerin hammaddenin doğal rengine ve desensiz olarak planlandığı görülmüştür. Ayrıca dokumaların ebatları Göller bölgesindeki hasır dokuma merkezlerinde tezgâh enine uygun şekilde planlanırken Çatalhöyükteki ürünleri ile ilgili olarak tüm bir parça bulunmadığından ebat verilememiştir. Anadolu da çok amaçlı olarak günlük kullanımda yer bulan sepetlere diğer Anadolu kentlerinde ölü gömme geleneklerinde yalnızca Beyşehir Yeşiladağ kasabasında rastlanmış, bu biçimin benzer olarak Çatalhöyük insanlarıncı uygulandığı görülmüştür. Bataklık sazı ya da bitkisel hammadde yetişen ve kullanılan yörelerin tümüne, Çatalhöyük'teki bataklık hammaddelerinin kullanımını örnek göstermek mümkündür. Ancak Anadolu'nun diğer bölgelerinde yapılan ürünlerin kullanım biçimine bakılırsa, ürünlerin genellikle yer yaygısı olarak şekillendiği görülmesine rağmen, Yeşiladağ'daki ürün kullanımı Çatalhöyük ile benzerlik oluşturacak şekilde (ölü gömme işleminde) olmuştur. Benzer bir kullanıma az olarak Kayseri Sindelhöyük'te rastlamak mümkündür. Ancak bu yörede günümüze ulaşan uygulamalar söz konusu değildir. El sanatı ürünlerinin günlük kullanımının yanında belirli özel günlerde tören ya da ritüellerde kullanımına daha çok değün ve çeyiz geleneklerinde rastlanırken ölü gömme adetleri çerçevesinde az görülen ürünlerden bir tanesinin hasır dokumalar olması, bazı yörelerde hasır dokumacılığının günümüze kadar taşınmasını sağlamıştır. Hammaddenin kolay yetiştiği sulak bölgelerde görülen hasır dokumalar, bazı etnik inanışlardan da etkilenmiştir. Ölü ile birlikte sevdiği eşyaların gömülme uygulaması, hasır yayguların kullanımını gerekli kılmış olabilir. Yeşiladağ'daki uygulamada inanışın meftanın öbür dünyada bir hasırının olması gerekliliğinden doğduğu öğrenilmiştir. Ancak Çatalhöyükteki uygulamanın amacı saptanamamaktadır. Dokumaların hammadde, teknik, uygulama ve kullanım biçimindeki benzerlik dikkati çekmektedir. M.Ö. 9000'lerdeki hammadde kullanımı ve benzer ürün planlaması bugün Anadolu kentlerindeki uygulamalarda kendini göstermektedir. Dikkatle incelendiğinde bu kullanım amaçlarındaki benzetmeleri çoğaltmak mümkün olabilir. Araştırma esnasında bir başka araştırmanın konusu olabilecek verilere de rastlanmıştır. Çatalhöyükte mezar odalarında

ele geçirilen diğer el sanatı ürünleri ve takıların malzeme, teknik ve desen özelliklerinin de Anadolu da günümüz uygulamalarında benzerlik gösterebileceği düşünülmektedir. Bunların dikkate alınması gerekliliği ile çalışmanın diğer araştırmalara kaynak oluşturması temennimizdir.

KAYNAKÇA

- Adovasio J.M. Apendix: Notes On The Textile And Basketary Impression From Jarmo, In L.S. Braidwood Et. Al. 425-26, London, 1983.
- Ağdağ, S. İlk Çağ (Eski Doğu) Tarihi, Ankara Gazi Kitapevi Basımı, Ankara, 2003.
- Anonim, Identification Of Textile Materials, The Textile Institute Pres, Manchester,1975.
- Anonim. (1990). Textiles in Northern Archaeology, Nesat In Textile Symposium in York 6-9 May 1987, London.
- Baytop, T.,Türkçe Bitki Adları Sözlüğü. Atatürk Kültür Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yayınları:578, s.130, Ankara,1997.
- E.J.W. Barber, Prehistoric Textiles, Brinceton University Pres, New Jersey, 1990.
- Barthold, W. Türklerde Ve Moğollarda Defin Merasimi. Belleten Sayı:43 74s., Ankara, 1974.
- Bezirci, Z. (2006). Göller Bölgesi'nde Bitkisel Dokumacılık Ve Hasır Dokumaların Bazı Özellikleri Üzerinde Bir Araştırma, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: A.Ü. FBE.
- Bezirci Türktaş Z. (2007/ 2). Yeşilıdağ'da Hasır Dokuma Sanatı Ve Üretilen Hasırların Ölüm Adetleri Çerçevesinde Kullanılması, Folklor Edebiyat, Ankara.
- Bezirci Türktaş, Z. (2008). "Göller Bölgesi'nde Bitkisel Dokumacılık", Icanas, Uluslararası 38.Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, Ankara.
- E. Broudy, The Book Of Looms, Üniversty Press of New England, London, 1979, s. 87.
- H. B. Burnham (1965). Çatal Hüyük – The Textiles And Twined Fabrics, Anatolian Studies 15: 169-74.
- H. B. Burnham, Studies in The Textile History, Edited By Veronica Gervers, Royal Ontario Museum, Canada, 1977.
- Fulling Edmund H. (1978). Economic Botany Devoted To Applied Botany And Plant Utilization, Publication Of The Society, For Economic Botany, Volume:32, New York.
- N. Gürtanın, Türkiye'de Nebati Örucülükte Kullanılan Hammaddeler ve Bunlardan Yapılan Mamüller ile Bu Hammaddelerin Selüloz ve Alfa Selüloz Değerleri Üzerine Bir Araştırma. A.Ü. ZF Yay.:185 Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara,1961, s. 61.
- Hamilton Naomi, Burials / Gömüler, Çatalhöyük Excavations Of A Neolithic Anatolian Höyük 2000 Archive Report, New York, 2000.
- H. Helbaek, Textiles From Çatal Höyük, Archaeology 67: 39-46.
- Hodder Ian, (2005). Çatalhöyük Perspectives Report From the 1995,1999 Seasons, Project Volume:6, USA.
- Hodder Ian, Çatalhöyük Excavations of a Neolithic Anatolian Höyük 2010 Archive Report, New York, 2010.
- S.Kayahan, Bataklik Sazının Değerlendirilmesi, TB- ZİGM Yayınları: A-138, Ankara,1973, s. 45.
- B. Ögel, Hasır ve Hasırcılık, Türk Kültür Tarihine Giriş, C:3, KB Kültür Eserleri, G. Ü.- İF B.evi, Ankara,1991, s.191-200.
- Özbek, M. (2003). Göller Bölgesi İç Sularının Malocostraca Faunasının Taksonomik ve Ekolojik Açından İncelenmesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- T. Özgüç, Öntarihte Anadolu'da Ölü Gömme Adetleri, Ankara, 1948 s. 54.
- S.Rainey, Weaving Without A Loom, New York, 1986.
- B. Sentance, Basketry: A World Guide to Traditional Techniques, Thames&Hudson Ltd Printed, London, 2001.
- M. Schoeser, World Textiles a Concine History, London,2003.
- W.Wendrich, Basketry / Sepet İşçiliği, Çatalhöyük Excavations of a Neolithic Anatolian Höyük 2000 Archive Report, New York, 2000.
- W. Kaw, A History of Textiles, Westview Press, USA, 1974.

İnternet Kaynakları:

- 1.http://www.onlineyasam.net/forum/index.php?topic=8004.0 (02. 02. 2008)
2. http://osmanguldemir.blogspot.com/2009/01/atalhyk-beslenme-kltr-bitki-gemii-m.html(02. 02. 2008)
3. http://prometheussss.blogcu.com/sanat-in-ortaya-cikisi/445462(02. 02. 2008)
4. http://www.darma-05.tr.gg/%C7atalh.oe.yue.k.htm(Eriş.Tar.: 02. 02. 2008)
5. http://turkvar42.wkhost.net/hakkinda.html(02. 02. 2008)
6. http://www.deinreiseleiter.com/turkce/Bilgi/Anatanrica_catalhoyuk.html(02. 02. 2008)
7. http://turkvar42.wkhost.net/hakkinda.html(02. 02. 2008)
- 8)http://anadoluyuaygarliklari.blogcu.com/catalhoyuk-ozellikleri-ve-bilmedikleriniz/3516667(02. 02. 2008)

Görsel Kaynakça:

Şekil1: (ilüstrasyon) http://turkvar42.wkhost.net/hakkinda.html(Eriş.Tar.: 02. 02. 2008)/ Şekil 2: Zuhal Türktaş, 2008/ Şekil 3: (New York Metropolitan müzesi) SARITA, Rainey S. Weaving Without A Loom, New York, s.86, 1986./Şekil 4: HODDER Ian, Çatalhöyük Perspectives Report From the 1995,1999 Seasons, Project Volume:6, USA. sf.115, 2005./Şekil 5: HODDER Ian, Çatalhöyük Perspectives Report From the 1995,1999 Seasons, Project Volume:6, USA. sf.119, 2005.